

Sitrep Irak
NR.4, 26/06/03
Stand van zaken 11:00 uur

Dit sitrep is opgesteld ingevolge het besluit van de MP gedateerd 1 mei 2003, dat de Nederlandse regering geïnformeerd dient te zijn omtrent te verwachten ontwikkelingen op politiek, territoriaal, militair en economisch terrein inzake Irak, en is een gezamenlijke productie van AIVD, MIVD en Buitenlandse Zaken. Het sitrep is bedoeld ter informatie voor de betrokken bewindslieden en zal tweewekelijks worden uitgebracht. Indien noodzakelijk zal de frequentie worden aangepast.

I Politieke en militaire ontwikkelingen:

A. AO Irak

Op 25 juni vond in de Tweede Kamer een AO Irak plaats. Met uitzondering van GL, de SP en een minderheid van de PvdA stemden de partijen in met uitzending van de NL militairen naar de Iraakse provincie al-Muthanna, als onderdeel van de internationale stabilisatiemacht voor Irak en ter uitvoering van de Veiligheidsraadresolutie 1483. De Kamer wilde vooral meer inzicht in de veiligheidsgaranties voor de NL militairen en opheldering over het verschil tussen de Bezettende Mogendheid (VS/VK) en de stabilisatiemacht (andere contribuanten). Daarnaast wilde de Kamer meer informatie over het politieke proces in Irak dat moet gaan leiden tot een representatief bestuur.

B. Internationale politieke ontwikkelingen:

VN

Tijdens de op 24 juni door de VN georganiseerde conferentie in New York over de wederopbouw van Irak kreeg de VN de steun van de donoren om met de CPA te starten met de planning van de reconstructie in 2004. Daarmee komt een centrale rol voor de VN een stap dichterbij. De UNDP werd door de donoren opgeroepen snel te starten met de voorbereidingen voor het multilaterale Trustfund.

Door de VN werd naar voren gebracht dat de belangrijkste humanitaire noden in Irak grotendeels het gevolg zijn van een combinatie van vooroorlogse kwesties (sancties, slecht beheer van opbrengsten van de fossiele brandstoffen) en de plunderingen en anarchie die ontstonden na het gewapend ingrijpen door de coalitie. De VN stelde gebrek aan veiligheid centraal. De periode van het gewapende ingrijpen zelf heeft minder dan verwacht een negatieve impact gehad op de humanitaire situatie.

C. Interne politieke ontwikkelingen:

GPA

VS en VK hebben hier een primaire verantwoordelijkheid, die ze ook op zich hebben genomen. Met het vertrek van Garner is ORHA verleden tijd en heeft Bremer de Coalition Provisional Authority (CPA) opgericht. Deze CPA rapporteert rechtstreeks aan de Amerikaanse Minister van Defensie Rumsfeld. Aan het hoofd van de CPA staat Bremer met als directe medewerkers een Chief of Staff, twee Ambassadorial Advisors, een Legal Counsel met Engelse en Australische ondersteuning, en een team van beleidsmedewerkers en militaire adviseurs. Deze mensen sturen onder leiding van Bremer 7 verschillende directies aan:

- Operations (algemene beleidsprioriteiten, samenwerking met VN)
- Economisch beleid
- Oliebeleid
- Veiligheidsbeleid (opzet nieuw Iraakees leger, hervorming politie)
- Civiele zaken (opzetten IIA, hervorming div. ministeries)
- USAID (humanitaire hulp)
- Pers en publieke zaken (stelt thans nog weinig voor)

Een aparte afdeling van het CPA omvat de nieuwe International Coordination Council (met een Pool aan het hoofd). Deze vertegenwoordigt de CPA in internationaal verband en coördineert bijdragen van NGO's, overheden en VN-organen. De precieze samenwerking met de VN moet nog gestalte krijgen. Coördinatie tussen de verschillende Directies verloopt nog niet vlot. Het is te verwelkomen dat buitenlanders (m.n. Britten) in het hart van de CPA werkzaam kunnen zijn.

Het VK zal zijn invloed binnen de leiding van de CPA in september versterken door de benoeming van Jeremy Greenstock, thans nog Britse Ambassadeur bij de Verenigde Naties te New York, als Britse Speciale Vertegenwoordiger naast de Amerikaan Bremer.

Ook heeft het CPA een speciale rechtbank opgezet die Iraakse criminelen (m.n. Ba'ath aanhangers die zich schuldig maken aan oorlogsmisdaden tegen VS of Britse militairen) moet veroordelen. Volgens Bremer is dit een belangrijke stap in de opbouw van een betrouwbaar en rechtvaardig rechtssysteem. Eerder al werd aangekondigd dat er binnen het Iraakse rechtssysteem een speciale rechtbank komt voor de berechting van misdrijven tegen het Iraakse volk.

Amerikaanse en Britse vertegenwoordigers in Bagdad zijn in intensief contact met Irakezen om tot een representatieve en gezag hebbende groep counterparts te komen waarmee ze het politieke proces handen en voeten kunnen geven. Vieira de Mello is sinds enige weken in Bagdad om de belangrijke rol van de VN hierbij invulling te geven. De samenwerking met Bremer loopt vooralsnog goed. Gezien de flux waarin de vormgeving van het politieke proces zich bevindt kan daarover thans niet met stelligheid worden gesproken. Een mogelijk verloop van het politieke proces zou kunnen zijn dat er, zoals voorzien in resolutie 1483, een Irakese interim administratie wordt opgericht, maar dat die uit verschillende lichamen zal bestaan. Zo kan gedacht worden aan de oprichting van een *Politieke Raad* (ca. 30 personen), waarin een brede vertegenwoordiging van de Irakese bevolking. Deze Raad zou adviserend optreden ten opzichte van de Autoriteit (d.w.z. VS en VK) maar ook 'ministers' in de interim -'Ministerraad' kunnen benoemen en ter verantwoording kunnen roepen. De Politieke Raad zou geconsulteerd moeten worden inzake het budget en algemene beleidslijnen.

De Politieke Raad kan, in overeenstemming met de Autoriteit, *Commissies* vormen die zich met bepaalde taakgebieden (onderwijs, wetgeving, rechterlijke macht, nieuw geld) kunnen bezighouden, daarin bijgestaan door externe experts. De leden van de interim-'Ministerraad' zouden niet alleen onder het gezag van de Politieke Raad vallen maar tevens onder dat van de Autoriteit. Onafhankelijk hiervan zou de interim administratie in overleg met de Autoriteit en de VN het constitutionele proces kunnen laten aanvangen met een *Conventie* (ca.150 personen). Dit proces zou moeten uitmonden in een nieuwe grondwet, die ter aanvaarding aan het Iraakse volk moet worden voorgelegd.

Politieke landschap

Het is moeilijk inzicht te krijgen in de politieke ontwikkelingen binnen en tussen de diverse Iraakse politieke partijen en groeperingen. Feit is dat op dit moment veel (nieuwe) partijen en groepen zich profileren, hetgeen de op handen zijnde formatie van een interim bestuur bemoeilijkt. Het uitblijven van de formatie van een Iraakse interim administratie roept enerzijds spanning op tussen de bezetters en de Iraakse bevolking, anderszijds kan een te snelle formatie ten koste gaan van de geloofwaardigheid ervan.

Koerden

In de afgelopen weken hebben zich enkele ontwikkelingen voorgedaan rond de Iraakse Koerden, die van belang zijn voor de algemene situatie in Irak:

- Het besluit van de Koerdische Democratische Partij (KDP) en de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) hun bestuursapparaten samen te voegen. Er is een commissie ingesteld die dit proces moet begeleiden.
- In een gemeenschappelijke verklaring hebben de VS en de Koerdische autoriteiten aangegeven dat alle partijen in Noord-Irak – met uitzondering van de KDP en de PUK – vóór het einde van de maand hun zware wapens moeten inleveren.
- De grenshandel met Turkije is sinds april wezenlijk afgenomen, en er mogen van de CPA tijdelijk geen invoerrechten worden geheven. Hierdoor zijn de inkomsten voor het Koerdische autonome gebied dramatisch teruggelopen.

Deze drie ontwikkelingen staan in directe relatie met het primaire belang van de Iraakse Koerden, te weten het handhaven van een mate van autonomie in Noord-Irak. De aangekondigde eenwording van de separate besturen in Irbil (KDP) en Sulaymaniya (PUK) duidt op een intensivering van het Koerdische voornemen zich als één blok te presenteren. In de actuele besprekingen met de VS en andere Iraakse partijen over het politieke proces, willen de Koerden voorkomen dat zij uit elkaar worden gespeeld.

Ook het wapenverbod komt de positie van de twee grote Koerdische partijen ten goede. Weliswaar hebben de KDP en PUK geen serieuze rivalen, maar enkele kleinere religieuze en seculiere partijen (soms gesteund door buurlanden) zouden op termijn pijnlijke speldenprikken kunnen uitdelen indien zij over voldoende bewapening kunnen beschikken. Vanzelfsprekend stemmen de VS in met een mindere verspreiding van (zware) wapens in Irak, vooral als het groeperingen betreft die zich afwijzend opstellen tegenover de Amerikaanse presentie.

Zorgwekkend voor de Iraakse Koerden is de verslechterende inkomstenpositie. In wezen drijft het gehele Koerdische bestuur in Noord-Irak op het (illegale) transitverkeer met Turkije. Ambtenaren en peshmerga's zijn al enige tijd nauwelijks meer betaald. Het wegvallen van deze inkomstenbron vormt een potentiële bedreiging van de stabiliteit in het Koerdische gebied.

Op nationaal niveau zouden de KDP en PUK een spoedige regeling rond de Iraakse interim administration verwelkomen. Als best georganiseerde bevolkingsgroep zijn de Koerden in de actuele situatie verzekerd van aanzienlijke invloed. Hun bevoorrechte positie is tevens het gevolg van de militaire samenwerking met de VS ten tijde van de interventie tegen het regime van Saddam Hoessein. Vooralsnog zijn KDP en PUK tevreden over de status-quo en zal in deze overgangsfase de redelijk stabiele situatie in het Koerdische gebied voortduren.

Op langere termijn echter liggen enkele problemen in het verschiet. Een aanhoudende wankelende financiële positie zal de Koerdische eensgezindheid ondermijnen. De onderlinge rivaliteit, voortkomend uit tribale, ideologische en persoonlijke geschillen, kan dit proces versnellen. Een zwaarwegender vraagstuk is de uiteindelijke vorm van de nieuwe politieke structuur in Irak. De Koerden zullen inzetten op een (vergaande) federatieve staatsinrichting, en weinig genegen zijn in dezen veel concessies te doen.

Een substantiële Koerdische betrokkenheid bij de inrichting van het nieuwe Irak is niettemin van eminent belang. Immers, indien de Iraakse Koerden hun belangstelling voor het politieke proces in Bagdad grotendeels zouden verliezen en zich zouden terugtrekken in hun eigen regio, kan dit een kettingreactie veroorzaken die de territoriale integriteit van Irak onder druk zou kunnen zetten.

NIC

Vanaf 30 juni begint de Coalition Provisional Authority met de opbouw van een nieuw Iraaks legerkorps. Binnen een jaar moet er één gemotoriseerde infanteriedivisie van 12.000 man operationeel zijn, welke in twee jaar wordt aangevuld met nog twee divisies om te komen tot een legerkorps van 40.000 man. Dit legerkorps, het *New Iraqi Corps* (NIC) moet de nucleus van het toekomstige Iraakse leger gaan vormen.

Tegelijk met het bekend maken van de aanvang van de opbouw van het NIC, heeft de CPA verklaard dat de militairen van het oude Iraakse leger financieel tegemoet gekomen worden. Voormalig dienstplichtigen ontvangen een éénmalige uitkering en voormalig beroepsmilitairen ontvangen een maandelijkse bijdrage tussen de US\$50 en US\$150.

De voormalig militairen ontvingen sinds 23 mei 2003, toen de CPA het oude leger officieel heeft opgeheven, geen salaris meer. Dit heeft met name in en rondom Bagdad tot protesten en ongeregelde heden geleid. De voormalige militairen hadden zelfs bedreigd met geweld indien er geen oplossing voor hun (financiële) problemen zou komen.

Officieren die in het oude leger een rang boven die van luitenant-kolonel hadden zijn uitgesloten van het nieuwe leger en degenen met een lagere rang die wel dienst willen nemen in het nieuwe leger dienen de Ba'ath af te zweren.

De opbouw van het NIC biedt voormalig militairen een mogelijkheid om hun beroep weer uit te oefenen. Door hen naast een mogelijke baan ook een uitkering aan te bieden is door de CPA toegegeven aan de eisen van de voormalig militairen. De dreiging die van de oud militairen uitgaat lijkt hiermee afgenomen.

Een spoedige opbouw van het NIC zal meerdere gevolgen hebben. Naast de vermindering van de potentiële dreiging die van de voormalig militairen uitgaat kan een nieuw leger vooral bijdragen aan de vorming van de samenleving. Een nationaal leger waar alle bevolkingsgroepen evenredig in zijn vertegenwoordigd, kan bijdragen in de verbroedering van die bevolkingsgroepen en kan in het geval van Irak een symbool van eigenwaarde vertegenwoordigen. Met een eigen leger kan de bevolking van Irak laten zien dat zij in staat is om haar eigen samenleving vorm te geven.

Op korte termijn kan het NIC taken uitvoeren die ten goede komen aan de maatschappij, zoals bijvoorbeeld het ruimen van mijnevelden en het tegengaan van smokkelpraktijken door een intensieve grensbewaking. Op de lange termijn, wanneer het NIC uitgebouwd gaat worden tot een volwaardig leger, dienen traditionele taken als de verdediging van het grondgebied weer door het Iraakse leger opgepakt te worden. Voordat hier echter toe kan worden overgegaan dient een nieuw Iraaks civiel bestuur geïnstalleerd te zijn. Het civiele bestuur dient aan te geven welke vorm zij het nieuwe Irak, inclusief de strijdkrachten, aan wil laten nemen.

Veiligheidssituatie

In het algemeen geldt dat de situatie in Irak als geheel nog verre van veilig is. Er is sprake van significante tegenkrachten die potentieel destabiliserende effecten kunnen hebben op de (lokale) veiligheidssituatie. De belangrijkste tegenkrachten zijn, ten eerste, een vermenging -op *ad hoc* basis- van bewapende voormalige militairen uit het Iraakse leger met ontevreden burgers en criminelen die om politieke of andere redenen baat hebben bij een instabiele situatie. Dit proces wordt mede gevoed door een groeiende ontevredenheid onder de bevolking over de aanwezigheid van wat als een buitenlandse bezettingsmacht wordt ervaren en het uitblijven van volledig herstel van een centraal gezag en basisvoorzieningen. Bovendien zijn er aanwijzingen dat in een plaats ten zuiden van Bagdad en in de zuidelijke stad Basra (hogere) leden van de voormalige Iraakse Ba'ath-partij alsmede elementen uit de voormalige Iraakse inlichtingendienst zich thans hergroeperen en gewelddadige acties voorbereiden. In hoeverre de dood van zes Britse militairen op 24 juni daarmee in verband gebracht moet worden, is onduidelijk. In het noorden van Irak zou Ansar al-Islam, een terroristische groepering die wel in verband wordt gebracht met al-Qai'da, zich trachten te herstellen van de aanvallen op haar kampen tijdens de oorlogshandelingen in april en terroristische aanslagen voorbereiden tegen coalitiestrijdkrachten. Vooralsnog zijn er echter geen aanwijzingen dat sprake is van grootschalig, breed gedragen en centraal georganiseerd gewapend verzet tegen de aanwezigheid van de coalitiestrijdkrachten en buitenlandse civiele bestuurders.

De algehele politieke situatie in het overwegend sjiïetische Zuid-Irak is zeer fluïde. Er zijn diverse seculiere partijen ontstaan, waaronder sterk stamgebonden groepen, die pogingen doen op lokaal en nationaal niveau invloed te verwerven. Er bestaan voorts aanzienlijke politieke spanningen tussen verschillende sjiïetische groeperingen in Zuid-Irak. Deze spanningen zijn het gevolg van een machtsstrijd tussen leiders van

deze stromingen over het primaat van het leiderschap van de sjiietische bevolking in Irak. Hoewel een deel van de aanhangers van deze groepen over wapens beschikt, zijn de spanningen niet zodanig dat op korte termijn tussen deze groepen grootschalige, zeer ernstige en langdurige gewapende conflicten te verwachten zijn. Gewapende incidenten zijn echter niet uit te sluiten.

De veiligheidssituatie in de provincie al-Muthanna kan thans naar omstandigheden als relatief stabiel en rustig worden omschreven. De basisvoorzieningen als water en de elektriciteit zijn hersteld en voedsel en benzine zijn in voldoende mate beschikbaar. De voormalige bestuurders van het '*ancien regime*' hebben hun post verlaten en er is thans een lokale tribale gezagsdrager die aanzien geniet onder de bevolking en steun van de VS heeft. Er is in de provincie al-Muthanna geen sprake geweest van afrekeningen met de voormalige overheids- of Ba'ath-functionarissen door de lokale bevolking.

De bevolking van deze provincie, die geheel sjiietisch is, kan worden ingedeeld in twee rivaliserende politieke groeperingen. Dit heeft echter niet tot botsingen geleid, mede vanwege het feit dat de bevolking is te kenmerken als relatief weinig politiek geïnteresseerd. Het wordt niet waarschijnlijk geacht dat de lokale bevolking van deze provincie snel betrokken zal raken bij een eventuele strijd tussen de twee rivaliserende politieke groeperingen. De aanwezigheid van buitenlandse militairen zal naar verwachting niet tot heftige reacties leiden, zolang de normen en waarden van de lokale bevolking worden gerespecteerd.

Regio rond Irak

Iran streeft geen opdeling of destabilisatie van Irak na. De Amerikaanse presentie in Irak vervult Teheran op zichzelf echter met grote zorg. Het Iraanse regime probeert dan ook zo veel mogelijk contacten te onderhouden binnen de sjiiitische gemeenschap in Irak, via de Iraanse inlichtingendienst (MOIS) en de Iraanse Revolutionaire Garde (IRGC). De Iraanse steun komt vooral de met Teheran gelieerde sjiiitische oppositiebeweging SCIRI en haar gewapende tak, het Badr Corps, ten goede.

EU

Tijdens de Europese Raad te Thessaloniki werden acht conclusies aangenomen mbt Irak, die alle openbaar zijn.

II Massavernietigingswapens:

Momenteel wordt op grote schaal gezocht naar bewijzen voor verboden wapenprogramma's in Irak door de Iraq Survey Group, onder dagelijkse leiding van voormalig UNSCOM-directeur David Kaye. Met de komst van Kaye, die op zijn beurt onder leiding staat van CIA-directeur Tenet, lijkt een veel systematischer en wetenschappelijker aanpak tot stand te zullen komen dan tot nog toe het geval was. Niettemin is de verwachting dat het nog wel enige tijd zal duren voordat dit onderzoek is afgerond. De hoorzittingen in het Verenigd Koninkrijk, o.a. met premier Blair, over de kwaliteit en het gebruik van inlichtingen gaan op dit moment voort. Vrijdag 27 juni zal Minister van Buitenlandse Zaken Straw getuigen voor de commissie. In de VS beoordelen de inlichtingencommissies van beide kamers van het Congres momenteel grote hoeveelheden overgedragen inlichtingenmateriaal.